

Effekter av ökad användning av immaterialrättsliga skydd

Förord

Sverige rankas ofta som ett av världens mest innovativa länder. En viktig faktor i det är att svenska företag är flitiga användare av olika immaterialrättsliga skydd, såsom patent.

Det finns dock flera orosmoln. En är att svenska små och medelstora företag inte använder de möjligheter som de immaterialrättsliga skydden ger i lika hög utsträckning som i andra länder.

Denna rapport tittar på vilka effekterna skulle kunna vara om svenska små och medelstora företag använde registrerade immaterialrättsliga skydd i samma utsträckning som i några andra länder.

Den ekonomiska effekten för företag av att använda de immaterialrättsliga skydden är väldokumenterad. Det gör att det finns konkreta siffror att utgå från när beräkningar görs av de ekonomiska effekterna.

Rapporten är en del av arbetet med Svenskt Näringslivs immaterialrättsstrategi. Beräkningarna i rapporten är gjorda av Linus Svedberg. Texterna är skrivna av Linus Svedberg och Christina Wainikka.

Christina Wainikka
Policyexpert för immaterialrätt

Innehåll

Förord.....	2
1. Kunskapsekonomins viktigaste tillgång	4
1.1 Immaterialrättens betydelse.....	4
1.2 Vad är immaterialrätt	5
2. Sverige och immaterialrätten	12
2.1 Sverige – ett topprankat innovationsland.....	12
2.2 En förskjutning mot internationella ansökningar	12
2.3 Små och medelstora företags användning av immaterialrätt	13
2.4 De svenska mindre företags användning av immaterialrätt	14
3. Effekter	15
3.1 Ökad användning av immaterialrätt får ekonomiska effekter	15
3.2 Ekonomisk effekt i Sverige	15
4. Slutsatser och policyförslag	17
4.1 Slutsatser.....	17
4.2 Behov av att agera.....	17
4.3 Policyförslag	18

1. Kunskapsekonomins viktigaste tillgång

1.1 Immaterialrättens betydelse

Få skulle motsätta sig en beskrivning av att vi lever i en kunskapsekonomi. Individens, företags och länders konkurrenskraft handlar alltmer om hur mycket kunskap som finns tillgänglig och hur denna kunskap förvaltas. Ett viktigt sätt att få utväxling på kunskap är de kunskapsbaserade tillgångarna.

Det finns olika sätt att mäta betydelsen av de kunskapsbaserade tillgångarna. Under de senaste åren har alltfler olika aktörer kommit att skriva rapporter om betydelsen av immaterialrättigheter. Detta gäller inte minst rapporter framtagna av World Intellectual Property Organization (WIPO) samt EUIPO och EPO.¹

I dessa rapporter har fokuserats på olika aspekter. Det handlar till exempel om hur företag som har registrerade rättigheter står sig i konkurrensen i relation till företag som inte har det.² Det handlar också om hur stor andel dessa företag utgör av EU:s ekonomi.³

Slutsatserna i dessa olika rapporter bekräftar bilden av att de kunskapsbaserade tillgångarna, såsom patent och varumärken, är helt avgörande i kunskapsekonomin. När EU-kommissionen våren 2023 presenterade sitt patentpaket påpekades att de immaterialrättsintensiva företagen står för nästan 50 % av EU:s BNP och över 90 % av EU:s export.⁴

Sverige ligger bra till internationellt, främst tack vare några få stora företag som är duktiga på att använda sig av de immaterialrättsliga skydden.⁵ Det ser dock betydligt

¹ Se till exempel rapporten Intellectual property rights and firm performance in the EU <https://www.epo.org/service-support/publications.html?pubid=225#tab3> och de rapporter som WIPO tagit fram om immaterialrättens ekonomiska betydelse internationellt https://www.wipo.int/econ_stat/en/economics/. EUIPO är EU:s immaterialrättsmyndighet och EPO är den Europeiska Patentorganisationen.

² <https://www.epo.org/service-support/publications.html?pubid=225#tab3>

³ https://intellectual-property-helpdesk.ec.europa.eu/news-events/news/joint-report-published-epo-euipo-ipr-intensive-industries-and-economic-performance-eu-2022-10-14_en

⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2454

⁵ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en

sämre ut när man ser på hur de små och medelstora företagen använder sig av immaterialrättens möjligheter, vilket kommer diskuteras längre fram i denna rapport.

1.2 Vad är immaterialrätt

Inte en utan flera

Trots att det är tydligt att de olika kunskapsbaserade tillgångarna är avgörande i kunskapsekonomin är de olika immaterialrättsliga skydden svåröverblickbara för många. Det de olika skydden har gemensamt är att de skapar ensamrätter av olika slag. I sig är dock de olika ensamrätterna väldigt olika. Detta gäller allt från hur de uppstår till vad som faktiskt omfattas av skydden.

En liknelse som kan göras är att likna rättigheterna vid fordon. Alla fordon har likheter, de innebär möjligheter till förflyttning på olika sätt. Det är dock en enorm skillnad på en sportbil och en cykel, på en lastbil och en elsparkcykel. De används på olika sätt och de behöver hanteras på olika sätt. Det fungerar exempelvis inte att sätta cykelhjul på en lastbil. Även om någon skulle få dit dem skulle de inte klara av lastbilens tyngd utan skulle gå sönder direkt.

De olika immaterialrättigheterna behöver betraktas på samma sätt. I vissa sammanhang är det en viss rättighet som fungerar bäst, i ett annat sammanhang en annan rättighet. Strategiska beslut om de olika rättigheterna måste se olika ut.

I den här rapporten kommer att fokuseras på tre registrerade rättigheter, nämligen patent, varumärken och design. För att sätta in dessa rättigheter i sitt sammanhang görs dock i detta avsnitt även en beskrivning av fler kunskapsbaserade tillgångar.

Ensamrätt som konstruktion

De kunskapsbaserade tillgångarna består till stora delar av de immaterialrättsliga ensamrätterna, som patent och varumärken. Dessa rättigheter bygger till stora delar på registrering och innebär olika former av ensamrätter. När en ensamrätt finns innebär det att innehavaren är den som ensamt får fatta beslut om det som är skyddat. Ska en bok bli film, exempelvis, är det författaren som ska godkänna det. När författaren fattar det beslutet blir det också upp till författaren som får sätta villkoren.

Ensamrätterna uppkommer på olika sätt. En del kräver registrering hos en myndighet. Görs inte registreringen finns ingen rättighet. En del andra kan registreras, men måste inte. Ytterligare andra kan uppkomma utan någon som helst registrering. Detta får betydelse inte minst för det som är temat för denna rapport. Effekterna av de oregistrerade rättigheterna går inte att följa på samma sätt som av de registrerade.

Vid sidan av ensamrätterna finns andra kunskapsbaserade tillgångar. Hit hör framförallt företagshemligheter. Det skydd som företagshemligheter har är inte en ensamrätt, den som har en företagshemlighet kan inte utestänga andra från att ta fram och använda samma information.

I det följande görs korta beskrivningar av några av de mest centrala kunskapsbaserade tillgångarna. I rapporten kommer sedan fokuseras på patent, varumärken och design. En genomgång görs dock även av upphovsrätt och av företagshemligheter. Detta är viktigt för att ge en bredare förståelse för de kunskapsbaserade tillgångarna.

Patent

Patent innebär en ensamrätt till uppfinningar. Det som kan få skydd genom patenträtten är uppfinningar, vilket kan beskrivas som tekniska lösningar (i en vid bemärkelse). Exempel på uppfinningar som kan få patenträttsligt skydd är läkemedel, mekaniska lösningar och telekommunikationslösningar.

Ett patent får man efter att en registrering har gjorts. Har inte en registrering gjorts uppkommer överhuvudtaget inget patent, hur bra uppfinning det än är frågan om. Registrering kan göras på flera olika sätt. Ett sätt är att göra en nationell patentansökan, via svenska Patent- och registreringsverket. Andra sätt är att göra någon internationell ansökan. Det kan göras till exempel via Europeiska Patentorganisationen (EPO) med säte i München för giltighet i Europa eller via någon av de patentmyndigheter som hanterar internationella ansökningar inom det system som kallas för PCT (Patent Cooperation Treaty).

För att en uppfinning ska kunna patenteras ställs olika typer av krav. Ett krav är att uppfinningen måste kunna ses som en teknisk lösning. Annat, såsom konstverk eller upptäckter, kan inte patenteras. Andra krav som ställs är att uppfinningen måste vara objektivt och globalt ny samt att den måste nå det som kallas för uppfinningshöjd.

Kraven som ställs på uppfinningshöjd och nyhet är högt ställda, vilket gör att det är många uppfinningar som inte kan komma ifråga för patenträttsligt skydd. Sådant som bara är mindre utveckling av existerande uppfinningar kan inte komma ifråga.

När ett patent beviljas får patenthavaren en ensamrätt, helt enkelt ett monopol till uppfinningen. Denna ensamrätt kan gälla i högst 20 år, under förutsättning att innehavaren betalar årsavgifter för att registreringen ska kvarstå. Patentet är bara giltigt i de länder och regioner där registrering har skett. Utanför dessa geografiska områden är uppfinningen fri att använda för alla och envar. För varje land som skydd söks för tillkommer nya kostnader, inte minst i form av årsavgifter för fler länder.

Patentskyddet är ett starkt skydd för den som har det. Detta starka skydd balanseras dock med de höga kraven för skydd och också kostnaderna för skyddet. Patent ska varken sökas eller upprätthållas om det inte tillför värde för innehavaren.

Varumärken

För att kommunicera med marknaden används ofta olika former av kännetecken, som namn och loggor. Kännetecken kan skyddas som varumärken. I rättslig mening är varumärken väldigt brett, det kan vara allt som kan hjälpa till att identifiera varor och tjänster. Så vid sidan av namn och loggor kan det handla om design, ljud, färger med mera. Det kan också handla om rörliga bilder av olika slag, ibland i kombination med ljud.

Varumärkesskydd kan man i Sverige få på två sätt. Det ena är att kännetecknet kan bli inarbetat, vilket innebär att om tillräckligt många känner igen något som kännetecken så får det ett skydd. Det andra är att få skydd genom registrering. Registrering kan göras nationellt, via svenska Patent- och registreringsverket, eller internationellt. En väg till registrering är via EU:s immaterialrättsmyndighet EUIPO. Görs en ansökan dit erhålls ett skydd i hela EU. Det finns också möjligheter till internationella registreringar.

Det är svårt att få en överblick över hur vanliga inarbetade varumärken är. Deras giltighet är också mycket osäker och måste bevisas vid varje tillfälle då frågan kommer upp. I det följande kommer därför fokus ligga på de registrerade rättigheterna eftersom deras existens och omfattning är lätt att följa.

Varumärkenas funktion är att fungera som kännetecken, de ska hjälpa till att identifiera saker. Det viktigaste krav som ställs för att ett varumärke ska registreras är därför att det ska ha särskiljningsförmåga. Något som bara är en rak beskrivning av något har inte sådan särskiljningsförmåga. Mjök kan alltså inte registreras som varumärke för just mjök, men MILK finns som varumärke för kosmetika.

Den som får en varumärkesregistrering får en ensamrätt till varumärket. Ensamrätten tar sikte främst på användning som kännetecken. Det gör att det är exempelvis fritt fram att skriva om varumärken i nyhetsrapportering eller i romaner.

En registrering av ett varumärke gäller i 10 år. Denna registrering kan förnyas hur många gånger som helst, vilket gör att varumärken kan gälla i princip oändligt. Anledningen till att varumärkesrätten har denna konstruktion är för att det inte bara handlar om att ge en ensamrätt till en näringsidkare. Varumärkesrätten fungerar också som en form av garanti för kunder, inte minst för konsumenter. Skulle varumärkesrätten ha samma tidsbegränsning som exempelvis patenträtten skulle det kunna leda till nackdelar för konsumenter.

Design

Hur något ser ut har ofta stor betydelse för de olika typer av beslut vi fattar, både när det gäller privatlivet och yrkeslivet. Formgivning kan få skydd genom mönsterrätten,

eller designrätten som den också kallas. Trots att design är så viktigt används inte möjligheterna till att skydda design i särskilt stor omfattning.

Det som kan få skydd som design är allt som påverkar hur något ser ut. Det är ett skydd för det visuella, så det handlar just om det synintryck som en viss formgivning ger. Design kan handla om såväl fysiska som digitala produkter, inklusive till exempel hologram. Ser man på registreringar som görs är det inte bara fråga om att skydda produkter som kanske normalt anses vara designade, som vaser och bestick, utan kanske framförallt om industriell formgivning, såsom bilar.

Designskyddet består inom EU egentligen av två olika skydd. Det ena är ett treårigt skydd som är oregistrerat. Treårsperioden börjar löpa när produkten släpps på marknaden. Det andra skyddet är ett skydd som kan gälla i maximalt 25 år som bygger på att det görs en registrering. Det går inte att ha någon egentlig uppfattning om hur vanligt det är med oregistrerade designrättigheter. I det följande fokuseras därför på de registrerade rättigheterna när det gäller design.

För att en formgivning ska kunna registreras och därmed få ett skydd genom designrätten krävs för det första att det är fråga om något som är just formgivning som kan uppfattas visuellt. Formgivningen ska också vara ny i förhållande till vad som varit känt tidigare och den ska också väsentligen skilja sig från det som varit känt. Trösklarna är alltså ganska höga, något som kan liknas vid de krav som ställs i patenträtten.

Den rätt som fås genom designrätten är en ensamrätt, det vill säga en form av monopol till formgivningen. Den registrering som görs gäller i fem år, men kan förnyas fem gånger. Det gör att den maximala giltigheten av en designrättighet är 25 år.

Upphovsrätt

Upphovsrätten är en central immaterialrätt. Nästan ingen, vare sig privatperson eller näringsidkare, påverkas inte av upphovsrätten. Upphovsrätt gäller för allt från texter till illustrationer, från tekniska ritningar till datorprogram.

Upphovsrätten är en rättighet som uppkommer helt utan registrering. När något har skapats uppkommer rättigheten automatiskt, normalt sett hos den person som har stått för själva skapandet. Eftersom det i stora delar av världen saknas möjligheter till registrering går det inte heller att exakt säga hur omfattande rättigheterna är, till exempel på företagsnivå. Det gör att det i fortsättningen av denna rapport inte kommer göras analyser kring upphovsrättens inverkan.

För att något ska kunna få upphovsrättsligt skydd ställs ett krav på originalitet, något som tidigare kallades för verkshöjd. Det betyder att det som skapats måste ha inneburit att personen som stått för skapandet har haft olika valmöjligheter och använt dessa. När det gäller till exempel texter innebär det att om det handlar om

vanliga inköpslistor utesluts de från skydd, men om de skrivs i form av haikudikter kan de omfattas av skydd. Det är inte idén bakom som ska vara originell, utan själva utförandet.

Den som får ett upphovsrättsligt skydd har ensamrätt till det som har skapats. Detta skydd gäller inte bakomliggande idéer utan det konkreta utförandet. Skyddet gäller hela uphovspersonens liv och sedan 70 år efter att personen gått bort. Det är alltså fråga om ett skydd som gäller under lång tid.

Företagshemligheter

Innovation är ofta komplext och en viktig del att skydda innovationen i alla dess delar är skyddet för företagshemligheter. Företagshemligheterna kan omfatta bland annat olika strategiska val som gjorts i innovationsprocessen och kan också omfatta strategier som ligger bakom till exempel en varumärkesstrategi. Innan ett patent söks måste också information om uppfinningen skyddas som företagshemlighet, annars kan patenträttens nyhetskrav vara svårt att uppfylla.

Ett skydd för företagshemligheter uppstår när det görs ett aktivt val om att hålla viss information hemlig. Det görs inte någon form av registrering utan är något som företagen själva fattar beslut om.

Skyddet för företagshemligheter innebär inte en ensamrätt. Det är istället ett skydd mot olika typer av angrepp. Till dessa angrepp hör exempelvis företagsspioneri och att samarbetspartners börjar utnyttja företagshemligheter i strid med avtal.

Företagshemligheter är viktiga, men eftersom de inte är registrerade går det inte att använda dem som grund för den analys som kommer längre fram i rapporten. Det finns undersökningar gjorda kring företagens egna uppfattning om betydelsen av företagshemligheter. I en undersökning av advokatfirman Baker McKenzie från 2017 svarade 48 % av de tillfrågade företagen att företagshemligheter var viktigare för dem än patent och varumärken.⁶

1.3 Hur används immaterialrättigheter av företag?

De rättigheter som står i fokus i den fortsatta framställningen är patent, varumärken och design. Dessa är samtliga immaterialrättsliga ensamrätter som bygger på att registreringar har gjorts. För att kunna göra en bedömning av hur viktiga dessa rättigheter är för företag kan man se till hur de används i praktiken.

⁶ <https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2017/trade-secrets> Uppgiften om synen på betydelsen av företagshemligheter återfinns på s. 8.

Den användning av rättigheterna som ofta är den man fokuserar på är det faktum att rättigheten ger en ensamrätt, vilket i praktiken innebär ett monopol. För den som har gjort stora investeringar i framtagandet av en ny innovation kan ensamrätten vara helt avgörande för att hämta in dessa investeringar. Det faktum att ingen annan får, under ensamrättens giltighetstid, använda sig av exempelvis uppfinningen gör att de som vill använda den inte har något val än att vända sig till just den som innehar rättigheten.

Historiskt går det att peka på en mängd exempel på vilken betydelse ensamrätten har haft. Ett exempel som kan lyftas från ett svenskt perspektiv är det monopol Alfred Nobel hade på dynamit, vilket gjorde att han kunde bygga den förmögenhet som kom att ligga till grund för nobelpriset.

Det är dock inte bara monolet i sig som är av betydelse för de som har en immaterialrättighet. Idag är vanligt att hela kommersialiseringen av olika immaterialrättigheter sker genom immaterialrättigheterna. Ser man på många stora företag i Sverige idag så bygger deras verksamhet idag mer på att licensiera olika immaterialrättigheter än att sälja produkter. Ett exempel på detta är hur Ericsson har en mängd patent som ligger till grund för standardessentiella patent, något som genererar stora intäkter till företaget.

En annan typ av innovationer som ofta kommersialiseras genom immaterialrättigheter är tjänsteinnovationer. Tjänsteproduktion (och därmed tjänsteinnovation) har kommit att få en allt större betydelse i ekonomin. Tjänsteinnovationer kan som sådana inte få något direkt immaterialrättsligt skydd, såsom tekniska innovationer kan få genom patenträtten. Det innebär att immaterialrättens funktion som monopolskapare inte gäller för tjänsteinnovationer.

Immaterialrättigheterna tjänar dock en annan funktion. När tjänsteinnovationer kommersialiseras görs det ofta genom olika immaterialrättigheter. Ett exempel på detta är franchising. McDonald's kan inte hindra andra från att sälja hamburgare och pommes frites. De kan dock licensiera ut varumärken med mera till franchisetagare, vilket ligger till grund för hela affärsmodellen.

Ett tredje användningsområde för immaterialrätten i näringslivet är att de används som grund för investeringar. Grunden för att de ofta blir en grund för att attrahera investeringar är dels deras funktion som tidsbegränsade monopol, dels deras funktion som grund för kommersialisering.

1.4 Svenskt Näringslivs immaterialrättsstrategi

Svenskt Näringsliv har sedan flera år en immaterialrättsstrategi. Grunden för denna immaterialrättsstrategi är att de kunskapsbaserade tillgångarna är kunskapsekonomins viktigaste tillgångar, men att det finns ett antal utmaningar som gör att Sverige inte tar tillvara på dessa tillgångar på bästa sätt.

En av de saker som är bekymmersamma i Sverige är att alltför få företag tar tillvara på deras (potentiella) tillgångar. De registrerar inte sina varumärken, de skriver avtal där de frånhänder sig sina rättigheter och så vidare. Det finns gott om statistik som visar att svenska företag är sämre på att ta hand om de kunskapsbaserade tillgångarna än verksamheter i andra länder. Det finns många orsaker bakom detta, men det finns också lösningar.

För att det ska vara intressant att vidta åtgärder som kan lösa problemet med att alltför få företag tar tillvara på sina (potentiella) kunskapsbaserade tillgångar krävs en analys av vilka effekterna kan bli. Det är det som följande avsnitt i rapporten ämnar visa.

2. Sverige och immaterialrätten

2.1 Sverige – ett topprankat innovationsland

Sverige har återigen bevisat sin styrka inom innovation och teknologi genom att i år placera sig på en imponerande tredjeplats på WIPO:s Global Innovation Index.⁷ Denna goda placering är inte en större förvåning då Sverige under flera års tid, med innovationsjätten Ericsson i spetsen, har bibehållit sin position som en ledande aktör inom global innovation.

Sverige ligger också högt upp i den ranking som EU gör i form av European Innovation Scoreboard.⁸ I senaste rankingen kom Sverige två efter att i flera år legat som etta. Det land som gick om Sverige var Danmark.

För ett litet land i Europas utkant är det fantastiskt att rankas högt när det gäller innovation. Det finns mycket att vara stolt över.

Det kan dock samtidigt konstateras att det finns orosmoln

2.2 En förskjutning mot internationella ansökningar

En intressant observation är den förskjutning som ägt rum inom det nationella och internationella ansökningslandskapet för patent, varumärken och design. De senaste tio åren har antalet ansökningar till Patent- och registreringsverket (PRV) gradvis minskat samtidigt som antalet ansökningar till internationella system ökar.

Exempelvis har antalet svenska patentansökningar via det internationella Patent Cooperation Treaty (PCT) de senaste tio åren ökat med 19,7% samtidigt som ansökningar via PRV under samma period minskat med 6,2%. Denna utveckling har lett till att Sverige i dagsläget skickar cirka tre gånger så många patentansökningar via PCT som PRV. Vi ser en liknande, men svagare, förskjutning för registrering av varumärken där ökningen av internationella ansökningar ungefär motsvarar minskningen i nationella ansökningar.⁹

⁷ https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/

⁸ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en

⁹ Patent- och registreringsverket (2023), <https://www.prv.se/sv/om-oss/statistik/>, WIPO Statistics Data Center (2023), <https://www3.wipo.int/ipstats>

När det kommer till designansökningar är dock utvecklingen dystert. Jämfört med 2011 skickas idag 44,7% färre nationella och 26,7% färre internationella designansökningar. Denna påtagliga nettoförlust av designansökningar syns tydligt hela vägen ner i den regionala statistiken. Det tydligaste exemplet är att Gotlands- och Jämtlands län, med 60 000 respektive 130 000 invånare, inte ansökte om en enda nationell design förra året.¹⁰

Sverige har alltså överlag blivit flitigare på att använda de internationella systemen samtidigt som nationella ansökningar, särskilt designansökningar, minskar drastiskt. Medan denna förskjutning från nationell till internationell är påtaglig verkar den inte vara jämnt fördelad mellan Sveriges företag. Det tycks vara så att de stora företagen, exempelvis Ericsson, är orsaken till ökningen av internationella ansökningar, medan de små- och medelstora företagen är orsaken till minskningen av nationella ansökningar. Med andra ord har Sveriges stora företag blivit bättre på att skydda sina immateriella rättigheter medan de små- och medelstora företagen har blivit sämre.

2.3 Små och medelstora företags användning av immaterialrätt

Små- och medelstora företag, benämnda "SME" i internationell kontext, är företag med färre än 250 anställda och anställer drygt två tredjedelar av det totala antalet svenska företagsanställda. I politiska sammanhang brukar konstateras att 4 av 5 nya jobb skapas hos de mindre företagen. I Svenskt Näringsliv som organisation är 98 % av medlemsföretagen små eller medelstora.

EU:s immaterialrättsmyndighet (EUIPO) och Europas Patentorganisation (EPO) har genom åren tagit fram en stor mängd rapporter om immaterialrättens roll och betydelse på samhällsnivå.¹¹ De har också tagit fram en rapport som tittar på vilken effekt det har för företag att aktivt använda sig av immaterialrättigheter. I studien tittades på 127 000 företag inom EU och även i Storbritannien.¹²

Ett moment i studien var att se på hur det går ekonomiskt för de företag som har gjort immaterialrättsliga registreringar (patent, varumärken och design) i relation till de företag som inte gjort sådana registreringar. Alla uppgifter hämtades från offentliga

¹⁰ Patent- och registreringsverket (2023), <https://www.prv.se/sv/om-oss/statistik/>, WIPO Statistics Data Center (2023), <https://www3.wipo.int/ipstats>

¹¹ Se till exempel: <https://www.euipo.europa.eu/sv/observatory> och <https://www.epo.org/en/news-events/in-focus>

¹² <https://www.epo.org/en/news-events/press-centre/press-release/2019/451981>

uppgifter, i praktiken genom att samköra olika system. Slutsatserna som kan dras från studien är således på en aggregerad samhällsnivå.

2.4 De svenska mindre företagens användning av immaterialrätt

Trots att SME:s utgör en stor del av det svenska näringslivet visar EUIPO:s rapport att endast 8,44% av dessa företag har registrerade immateriella rättigheter. Endast 8,44%.¹³

Denna magra siffra ligger under EU-genomsnittet och placerar Sverige på plats 16 jämfört med EU:s övriga medlemsstater. Medan länder som Malta, Cypern, Portugal och Tyskland ligger i toppen för denna statistik befinner sig Irland, Kroatien och Ungern i botten. Sveriges ranking på plats 16 innebär att våra SME:s benägenhet att registrera immateriella rättigheter ligger på liknande nivåer som Slovenien, Estland och Tjeckien.¹⁴

Denna låga ranking är både en nationell och ekonomisk besvikelse då en gedigen utredning av EUIPO visar att SME:s med registrerade immateriella rättigheter i snitt har 68% högre omsättning per anställd. Det är varken rimligt eller acceptabelt att Sverige, ett av de mest innovativa länderna i världen, samtidigt är bland de sämsta på att skydda sina innovationer.

¹³ EUIPO (2021), Intellectual property rights and firm performance in the European Union – Firm-level analysis report, February 2021.

https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/IPContributionStudy/IPR_firm_performance_in_EU/2021_IP_Rights_and_firm_performance_in_the_EU_en.pdf

¹⁴ Ibid

3. Effekter

3.1 Ökad användning av immaterialrätt får ekonomiska effekter

Den naturliga följdfrågan blir hur det svenska näringslivet och företagsamheten hade sett ut om Sverige var lika bra på att skydda som att skapa. Vad hade egentligen de ekonomiska effekterna varit av att höja antalet små- och medelstora företag med registrerade rättigheter till EU-snittet och ännu högre? Kortfattat hade effekterna varit substantiella. Faktumet att SME:s med registrerade immateriella rättigheter har 68% högre omsättning per anställd än de utan talar för sig själv. Genom att extrapolera detta förhållande samt anta att ökningen i omsättning per anställd är linjär för de lägre andelarna av SME:s med rättigheter, kan vi få insikter om de potentiella ekonomiska effekterna.

3.2 Ekonomisk effekt i Sverige Effekt om Sverige låg på EU-snitt

För Sverige hade effekterna av att öka andelen SME:s med rättigheter till EU-genomsnittet på 10% varit betydande. Omsättningen per anställd hade ökat med cirka 30 000 kronor. Varje anställd hade alltså varit 30 000 kr mer produktiv. Om vi multiplicerar denna siffra med antalet anställda i svenska SME:s kommer vi fram till att näringslivets totala omsättning hade ökat med över 61 miljarder kronor. I dagsläget är näringslivets totala förädlingsvärde, det värde företag tillför genom sin verksamhet, 3 015 miljarder kronor.¹⁵ Således hade effekten av att ligga på EU-snitt varit en ökning av det totala förädlingsvärdet med cirka 2%.

Effekt om Sverige låg på Tysklands nivå

Ett mer ambitiöst mål hade varit att nå upp till samma nivå som Tyskland, där 12,42% av de små- och medelstora företagen har registrerade rättigheter. Om vi i Sverige hade lyckats nå upp till Tysklands nivå hade omsättningen per anställd ökat med cirka 70 000 kronor, vilket hade inneburit en total omsättningsökning på nästan 157 miljarder. Detta hade ökat Sveriges totala förädlingsvärde med 5,2%.

¹⁵ Statistiska Centralbyrån (2023),
https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__NV__NV0109__NV0109L/BasfaktaFEngs07/

Effekt om Sverige låg på Maltas nivå

Hade vi däremot lyckats prestera lika bra som nuvarande ledaren Malta, med 16,92% av landets SME:s med registrerade immateriella rättigheter, hade omsättningen per anställd i Sverige ökat med hela 150 000 kronor. Den totala omsättningsökningen hade landat på 333 miljarder, vilket hade inneburit att det svenska näringslivets totala förädlingsvärde hade växt med 11%.

Den samhällsekonomiska effekten

Företagens ökade omsättning innebär möjligheter att öka löner, expandera arbetsstyrkan, investera i forskning och utveckling med mera. Vidare fortsätter den resterande vinsten efter dessa interna företagsinvesteringar att stimulera ekonomin via den offentliga sektorn då den är föremål för beskattning.

Vi ser således stora ekonomiska incitament, både inom den privata- och den offentliga ekonomiska arenan, att öka kunskapen om immateriella rättigheter hos svenska små- och medelstora företag. Sverige är inte mindre innovativt än andra länder, men vi är sämre på att skydda de uppfinningar, varumärken och designer vi skapar.

4. Slutsatser och policyförslag

4.1 Slutsatser

Sveriges höga ranking i olika internationella rankingar om innovation beror till stora delar på vissa större företags ageranden. Detta samtidigt som näringslivet i sig består till stora delar av mindre företag. Som exempel kan nämnas att 98 % av Svenskt Näringslivs medlemmar utgörs av små och medelstora företag.

Det faktum att svenska små och medelstora företag är dåliga på att använda sig av de möjligheter immaterialrättigheterna kan ge är något som inte bara får effekter för dessa företag utan för hela samhällsekonomin.

Frågan är om detta är något som bara ska konstateras eller om åtgärder ska vidtas. Från Svenskt Näringslivs sida är det självklart att åtgärder ska vidtas.

4.2 Behov av att agera

Sverige har en näringspolitik som inte tagit stegen in i kunskapsekonomin. Det gör inte minst att frågor kring innovation hanteras på ett felaktigt sätt. Som ett exempel kan nämnas när den förra svenska regeringen presenterade sin industristrategi. Innovation nämndes 29 gånger, men ingenstans nämndes något om de immaterialrättsliga aspekterna.

Likt många andra länder, såsom Finland och Danmark, behöver Sverige ta ett samlat grepp om frågorna. Det är inte rimligt att svenska små och medelstora företag i så låg utsträckning utnyttjar de möjligheter de kan ha. Svenska företag borde åtminstone komma upp på samma nivå som EU-snitt eller ännu hellre samma nivå som Tyskland.

4.3 Policyförslag

Svenskt Näringslivs immaterialrättsstrategi innehåller flera konkreta förslag på åtgärder som bör vidtas. Dessa är högaktuella även när det gäller att komma tillrätta med det faktum att svenska små och medelstora företag inte använder de immaterialrättsliga möjligheterna i tillräckligt hög utsträckning. Centralt är följande förslag.

1. En nationell immaterialrättsstrategi

Sverige har inte någon nationell immaterialrättsstrategi. Detta påverkar Sveriges förmåga att lyckas i kunskapsekonomin och påverkar rent konkret Sveriges konkurrenskraft. För att säkerställa att immaterialrättsstrategin har rätt fokus kan vägledning inte minst hämtas från EU-kommissionens handlingsplan för immaterialrätt samt Danmarks och Finlands nationella immaterialrättsstrategier.

2. En innovationsutredning

Svensk innovationspolitik är alltför starkt präglad av gamla sanningar. Det är därför nödvändigt att göra en översyn av hur dagens innovationssystem ser ut och fungerar. Till detta kommer naturligtvis att se över dagens stödsystem. Helt klart är att det inte fungerar optimalt för de mindre företagen, med tanke på hur låg andel av de svenska små och medelstora företagen som använder sig av de immaterialrättsliga systemen.

Slutligen behövs också följande, något som inte lyftes särskilt i Svenskt Näringslivs immaterialrättsstrategi men som denna rapport visar behovet av:

3. Stöd som på riktigt når de mindre företagen

Stöd kopplat till immaterialrätt och de mindre företagens användning av systemen har tagits fram, både på EU-nivå och internationellt. Det verkar dock som att dessa system på många sätt inte når fram till företagen. En orsak är att information om immaterialrätt främst finns på ställen där den som redan vet något vänder sig till, såsom Patent- och registreringsverkets hemsida. Information måste finnas på ställen dit företag vänder sig även om de inte ens har funderat i de banorna än.